

перш за все, з РПЦ, яка в західних областях після «возз'єднання» з нею УГКЦ залишалася найбільш масовою і впливовою серед населення, що викликало стурбованість серед вищого радянсько-партійного керівництва.

Проте, слід зазначити, що унаслідок застосування жорстких адміністративних заходів проти священнослужителів та віруючих, частина з яких протирічила конституційним нормам, було знято з реєстрації майже половину діючих храмів і релігійних громад. Однак тотальний наступ на релігію не призвів до її «викорінення» зі свідомості людей, оскільки сімейні традиції релігійного виховання виявилися набагато міцнішими і впливовішими, ніж комуністична ідеологія та науковий атеїзм.

Поряд з вищевказаними спрямовані проти священників заходи з обмеження їхнього впливу на релігійне життя громади та погіршення матеріального становища хоча й призвели до послаблення їх соціального статусу, однак на загальний стан релігійності суттєво не вплинули. Навпаки, вжиті заходи не стільки «відривали населення від релігії», скільки сприяли формуванню подвійних стандартів моралі та негативного ставлення до радянської системи і її політики в питанні релігії.

Список використаних джерел:

1. Научный коммунизм. Учебник. – М.: Политиздат, 1971. – 496 с.
2. Державний архів Івано-Франківської області (далі – ДАІФО). – Ф. Р-389 сч. – Оп. 1. – Спр. 20.
3. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГОУ). – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 5205.
4. Гордієнко В. В. Німецько-фашистський окупаційний режим і православні конфесії в Україні // Укр. іст. журн. – 1998. – № 3. – С. 107 – 119.
5. ДАІФО. – Ф. Р-389 сч. – Оп. 1. – Спр. 21.
6. ЦДАГОУ. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 5408.

УДК 342.7 (045)

СОПІЛКО І. М.,
Юридичний інститут НАУ, директор,
к.ю.н., доц.

ІНСТИТУТ НОТАРІАТУ В МЕХАНІЗМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

***Анотація.** У статті досліджуються питання ролі і місця інституту нотаріату в системі забезпечення прав і свобод людини і громадянина в Україні. Паралельно авторка піднімає проблемні питання діяльності нотаріату та пропонує шляхи їх розв'язання.*

Ключові слова: суб'єкти забезпечення прав і свобод людини і громадянина, громадянське суспільство, інститут нотаріату, нотаріально-процесуальні відносини.

Sopilko I.M. Institute of notariate in the mechanism of ensuring rights and freedoms of human and citizen

***Аннотация.** В статье исследуются вопросы роли и места института нотариата в системе обеспечения прав и свобод человека и гражданина в Украине. Параллельно автор поднимает проблемные вопросы деятельности нотариата и предлагает пути их решения.*

Ключевые слова: субъекты обеспечения прав и свобод человека и гражданина, гражданское общество, институт нотариата, нотариально-процессуальные отношения.

Sopilko I.M. Institute of notariate in the system of human and citizens rights and freedoms

***Annotation.** In this article an author researches the role and place of institution of notaries in the system of human and citizen rights and freedoms in Ukraine. Simultaneously the author raises problem questions of activity of notaries and proposes the ways of their resolving.*

Keywords: subjects of human and citizens rights and freedoms, civil society, Institute of notariate, notary-procedural relations.

Інституту нотаріату в правовій державі відводиться одна з ключових ролей не тільки в наданні правової допомоги громадянам, юридичним особам і в забезпеченні їхньої правової безпеки, а й у запобіганні спорів між учасниками договірних відносин. Участь нотаріуса при розробці умов угоди перед її практичним виконанням дозволяє запобігти спорам про право між сторонами по укладеній і нотаріально засвідченій угоді, а також робить їх відносини більш стабільними і передбачуваними, особливо в умовах ринку. Участь нотаріуса дозволяє забезпечити кожну зі сторін угоди правовим захистом уже на стадії оформлення права і договору, у той час як судовий захист може знадобитися пізніше, на стадії спору [7].

До питання поняття і системи прав людини та їх захисту і забезпечення зверталися у своїх працях сучасні українські вчені у галузі теорії прав людини: В. Бабкін, С. Бобровник, М. Гуренко-Вайцман, А. Колодій, В. Копейчиков, П. Рабінович, О. Скакун, В. Шаповал та інші, проте питання ролі інституту нотаріату в механізмі

забезпечення прав і свобод людини і громадянина досліджувались лише фрагментарно. Найважливішим елементом системи забезпечення прав і свобод людини і громадянина є суб'єкти, які є носіями традицій та інших важливих суспільних цінностей і приводять в рух усю систему. Особливе місце в системі суб'єктів забезпечення займає інститут нотаріату, який забезпечує надання правової допомоги громадянам, юридичним особам та захист їх майнових прав.

Сьогодні в умовах політичних і системних змін важливою є проблематика діяльності органів правосуддя та інших інституцій, що забезпечує реалізацію і захист конституційних прав і свобод людини і громадянина «шляхом справедливого і неупередженого вирішення судами конфліктів на ґрунті реалізації норм права та інших справ, віднесених до їх відання, і винесення судових рішень, заснованих на законі» [4]. Відтак, одним із стратегічних завдань розвитку державності в Україні було і залишається проведення судово-правової реформи, яка передбачає становлення в українській державі незалежних місцевих суддів, які мають стати основою гарантій прав людини, забезпечення соціальної стабільності та режиму законності в державі.

Найбільш ефективним інститутом судового захисту прав людини в сучасній демократичній державі і суспільстві є інститут омбудсману (народних захисників), який діє, як правило, при парламентах і органах місцевого самоврядування і розглядає скарги громадян щодо порушення їх прав з боку державних органів. Значення цієї інституції полягає у тому, що діяльність Уповноваженого доповнює існуючі засоби захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина, не віднімає їх і не викликає перегляду компетенції державних органів, які забезпечують захист і поновлення порушених прав і свобод.

Паралельно, слід зауважити, що одним з важливих органів, який реально забезпечує захист прав і свобод людини і громадянина є прокуратура України, адже будь-яке цивілізоване суспільство базується на верховенстві права та правового закону, а забезпечення конституційних прав та свобод громадян, а також дотримання ними обов'язків перед державою є основоположними завданнями органів прокуратури. Саме вони втілюють у життя важливі завдання щодо розбудови і зміцнення правової держави, формування громадянського суспільства, утвердження верховенства закону.

«В умовах сьогодення, коли значна частина людей живе за межею прожиткового мінімуму або навіть за межею бідності, громадяни не мають можливості звернутися за захистом до суду, адвокатури, бо для цього необхідні кошти. Не завжди реагують належним чином на звернення громадян посадові особи органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, не завжди чітко виконують свої службові обов'язки працівники правоохоронних органів та різних контролюючих служб. Зміни в законодавстві, відсутність належної правової обізнаності громадян, а також деякі інші чинники змушують громадян звертатися за захистом своїх прав саме до органів прокуратури. За цих обставин виникає об'єктивна вимога подальшого зміцнення інституту прокуратури як гаранта прав людини, посилення діяльності її органів» [6].

Складовою частиною єдиної системи державних органів, які забезпечують реалізацію та захист прав і свобод людини і громадянина є система правоохоронних органів, сфера діяльності яких включає в себе суспільні відносини, які пов'язані з забезпеченням прав і свобод людини, убезпечення держави та суспільства, від насамперед, злочинів, інших посягань, соціальних загроз.

Важливо, що стаття 59 Конституції України закріпила право кожної людини і громадянина на правову допомогу, зокрема і безоплатну. Саме для забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах в Україні діє система органів адвокатури. Аналізуючи сучасний стан діяльності органів адвокатури в Україні, на жаль, доводиться констатувати, що ті принципи, основні засади, на яких будується система адвокатури, хоча й закріплені в Основному законі та окремих нормативно-правових актах, проте, рівень реалізації цих положень залишає бажати кращого. Тому сьогодні існує потреба реформування системи органів адвокатури в контексті загальнодержавної правової реформи. Вирішення цієї проблеми обумовило потребу у пошуках принципово нового, системного підходу до визначення її структурно-функціональної будови, статусу та соціальної цінності загалом.

Особливе місце в системі суб'єктів забезпечення прав і свобод людини і громадянина займають органи місцевого самоврядування, які покликані забезпечити реалізацію прав людини і громадянина в межах закону здійснювати регулювання й управління суттєвою часткою суспільних справ, які належать до їхньої компетенції, в інтересах місцевого населення. Сьогодні в суспільстві активно дискутують питання напрямків реформування органів місцевого самоврядування. Проблема реформування місцевого самоврядування є однією з найактуальніших у сучасних умовах розвитку української державності. Перспективи її розв'язання багато в чому визначають спрямованість і зміст політичних дискусій, які безпосередньо пов'язані з формуванням ефективної публічної влади в нашій країні, встановленням справжнього народовладдя. Це пояснюється тим, що демократична правова держава може вирішувати основні завдання лише за наявності розвиненої системи самоврядування. Як одна з основ конституційного ладу, місцеве самоврядування дає змогу демократизувати апарат управління, ефективно вирішувати місцеві питання й забезпечувати врахування інтересів територіальних колективів під час проведення державної політики, оптимально поєднувати інтереси і права людини та інтереси держави. А мільйонам жителів громад – «брати участь в управлінні власними справами і безпосередньо, і через обрані ними органи, що створює простір для прояву їхньої ініціативи й творчості» [6].

Важливу роль у системі захисту прав і свобод людини і громадянина відіграє інститут нотаріату, адже нотаріат – це правовий інститут, носії якого – нотаріуси – уповноважені державою здійснювати і посвідчувати юридичні акти, надаючи їм публічної сили. Як відомо, основним завданням системи юстиції, зокрема, органів нотаріату, є захист і охорона прав та законних інтересів фізичних і юридичних осіб.

Так, на думку Черниша В. М. «розвиток цивільного обороту, розширення кола об'єктів та суб'єктів приватної власності обумовлюють зростання попиту населення в нотаріальних послугах. Сучасний нотаріат як орган безспірної юрисдикції захищає суб'єктивні права і законні інтереси фізичних та юридичних осіб, надаючи правочинам публічної довіри і більшої доказової сили документам, завдячуючи чому нотаріальна діяльність отримує офіційне визнання від імені держави. Крім того, нотаріат виконує превентивне завдання, запобігаючи суперечкам між сторонами цивільних правовідносин, захищаючи права осіб від можливих порушень у майбутньому, утверджуючи між ними стабільні й передбачувані стосунки, він є важливим чинником формування правової держави [10, с.1].

Поряд з вищевказаним, – на думку Гамаль І. А., – нотаріус є захисником прав фізичних та юридичних осіб, оскільки надає незалежну і неупереджену юридичну допомогу на основі рівності, законності і справедливості, попереджаючи виникнення правових конфліктів сфері цивільного обороту. У своїй щоденній практиці нотаріат забезпечує реалізацію багатьох прав і свобод, гарантованих чисельними національними і міжнародно-правовими актами [3]. Так, на думку С. Фурси «необхідною для існування нотаріальних органів є доступна для широкого кола суб'єктів інформація про спеціальну процедуру, тобто нотаріальний порядок, який передбачений державою спеціально для правильної і законної реалізації особами їх прав. Саме такої, спрямованої на заінтересоване коло читачів літератури в державі й бракує. Є спеціальна, розрахована на фахівців, є реклама, спрямована на осіб, які шукають нотаріуса для посвідчення окремих угод тощо. Але правильної інформації про зміст нотаріальної діяльності, про всі процесуальні можливості та гарантії, що передбачені для осіб, які бажають посвідчити юридичне вагомі дії в нотаріальному порядку, немає. Отже, розраховувати в наш час на адекватне сприйняття широким колом суб'єктів цивільних правовідносин переваг реалізації їх прав саме у нотаріальному порядку немає підстав» [11].

Реформування системи нотаріату в Україні займає далеко не останнє місце серед реформ різних державних інститутів. Щодо варіантів розвитку українського нотаріату, - на думку І. Бережної – сьогодні існує два основних важелі, здатних змінити систему. Це, по-перше, внесення змін в існуюче законодавство та прийняття нових законів, що регулюють діяльність нотаріусів в Україні, а по-друге – важливо змінити відношення самих нотаріусів до їх діяльності, змінити ставлення до професії та навчити брати активну участь в реформуванні галузі. Так, однією з головних вимог переходу на принципи міжнародного латинського нотаріату в Україні є запровадження системи єдиного нотаріату. Україна зробила перший крок до створення такої системи – це зрівняння державних і приватних нотаріусів у повноваженнях щодо вчинення нотаріальних дій. Крім того, в Україні існує єдина практика вчинення нотаріальних дій, наприклад, щодо питань оформлення заповітів, питань, пов'язаних з реєстрацією майнових прав тощо. Процес реформування нотаріату триває, і цей процес включає в себе також і механізми подальшого утворення системи єдиного нотаріату, що включатиме в себе і створення органу самоврядування нотаріусів і багато чого іншого [2].

У своїй щоденній практиці нотаріат забезпечує реалізацію багатьох прав і свобод, гарантованих чисельними національними і міжнародно-правовими актами. Так, на думку Баранової В. інституту нотаріату в правовій державі приділяється одна з ключових ролей не тільки в наданні правової допомоги фізичним та юридичним особам, але і в забезпеченні їхньої правової безпеки, та й у запобіганні спорів між учасниками договірних відносин [1, с.24-25].

Отже, можна виділити на думку Баранової В.- три основні завдання, [1] які виконує нотаріат. Перше завдання – захист і охорона власності, прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб. Нотаріальні органи в основному виконують правоохоронну функцію, але нотаріальна діяльність може бути засобом захисту прав, наприклад, у разі вчинення виконавчих написів, протестів векселів, посвідчення несплати чеків. Виконання цього завдання буде ефективним, якщо воно реалізовуватиметься відповідно до процесуальних норм, установлених Законом України “Про нотаріат”, який гарантує захист прав та охоронюваних законом інтересів громадян і організацій при вчиненні нотаріальних дій. Порушення цих процесуальних норм веде до недійсності нотаріального акта.

Таким чином, нотаріальні дії, які вчиняються нотаріальними органами, забезпечують захист і охорону важливих прав та інтересів громадян і організацій, які пов'язані з їхнім буттям, існуванням, діяльністю, бо стосуються їхніх майнових прав та гарантування подальшої реалізації інших суттєвих прав громадян [5].

Виконуючи функцію контролю за законністю в цивільному обороті, нотаріат реалізує своє друге завдання - зміцнення законності і правопорядку. Вчиняючи певну нотаріальну дію, нотаріус чи посадова особа підтверджує цим законність і достовірність вчинюваної нотаріальної дії та запобігає в майбутньому можливим порушенням прав та інтересів осіб, які звернулися до нотаріуса чи посадової особи.

Таким чином, підтверджуючи законність і достовірність нотаріальної дії, нотаріус виконує і третє завдання - запобігає можливим правопорушенням. Так, скажімо, якщо нотаріальна дія, за вчиненням якої звернулися заінтересовані особи, не відповідає законові, нотаріус відмовить у її вчиненні, запобігши в такий спосіб правопорушенням і можливим негативним наслідкам для цих осіб.

Завдання запобігання правопорушенням виконується також через правові консультації, роз'яснення наслідків вчинення нотаріальної дії [1, С.90].

При вчиненні будь-якої нотаріальної дії, нотаріус приймає юридично значуще рішення (у формі свідоцтва чи посвідчувального напису), що впливає на правовий статус заінтересованих осіб. Прийняття такого рішення можливо лише в результаті розгляду і вирішення юридичної справи, тобто застосування норм

права до окремого явища – правової ситуації. Тому нотаріальну діяльність варто розглядати як специфічну правову форму діяльності, сутність якої полягає в тому, що в рамках її здійснюється застосування правових норм шляхом реалізації нотаріатом юрисдикційних повноважень у безспірних справах [12].

Отже, на основі проведеного аналізу можна сказати, що в Україні загалом діє розгалужений механізм забезпечення прав і свобод людини і громадянина, основним елементом якої є її суб'єкти, об'єкти, засоби, зміст, гарантії прав і свобод людини і громадянина та інше. Проте, основними в цій системі є суб'єкти, адже вони є генераторами суспільної діяльності, активності, носієм інтересу й учасником суспільних відносин. Усіх суб'єктів реалізації і захисту прав людини і громадянина можна поділити на тих, які наділені функцією захисту від імені держави і які дану функцію здійснюють як інститути громадянського суспільства.

Професійна діяльність нотаріуса забезпечує превентивний правовий захист та унеможливає порушення в майбутньому різноманітних прав та інтересів суб'єктів права та виникнення спорів у судах. Оскільки надання нотаріальних послуг на сьогоднішній день в Україні є одним з найпоширеніших видів діяльності, то необхідно якомога швидше завершити процес реформування нотаріату та створити всі необхідні умови для його подальшого розвитку. Крім того, залишається ряд проблем, які негативно впливають на ефективність нотаріальної діяльності. Зокрема, до теперішнього часу не прийнято Нотаріальний процесуальний кодекс. Відсутність такого зведеного процесуального документа породжує певні процесуальні помилки та неузгодженість у діяльності нотаріусів. Окремим питанням, характерним й для інших елементів національної системи юстиції, залишається фінансове й організаційно-технічне забезпечення.

Список використаних джерел:

1. Баранкова В. Перспективи реформування нотаріату України: організаційний та процесуальний аспекти / В. Баранкова // Мала енциклопедія нотаріуса. – 2009. – №4(46). – С. 24 – 25.
2. Бережна І. «Нотаріально-процесуальний кодекс повинен стати головним регулятором порядку вчинення нотаріальних дій» [Електронний ресурс]. – Режим доступу до статті: www.berezhnaya.com.ua/publications/
3. Гамаль І.А. Сучасний стан розвитку системи нотаріату в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу до статті: www.berezhnaya.com.ua/publications/
4. Коваль В. Актуальні проблеми функціонування судової системи України [Електронний ресурс]. – Режим доступу до статті: www.berezhnaya.com.ua/publications/
5. Комаров В., Баранкова В., Законодавство про нотаріат: очікувані зміни <http://pravoznavec.com.ua/period/chapter/2/32/1206#chapter>
6. Руденко М. Роль прокуратури у захисті прав та свобод людини і громадянина [Електронний ресурс]. – Режим доступу до статті: // <http://www.justinian.com.ua>.
7. Панталієнко Я. П. Нотаріальна форма та процедура. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua>
8. Скакун О. Ф. Теорія держави і права / О.Ф. Скакун. – Харків: Консум, 2001. – 656 с.
9. Сидоренко А. Напрацювання концепції реформування (розвитку) нотаріату України / А. Сидоренко // Мала енциклопедія нотаріуса. – 2009. – №4(46). – С. 38-40.
10. Черниш В. М. Цивільно-правові засади розвитку нотаріату в Україні: дисертація канд. юрид. наук: 12.00.03 / НАН України; Інститут держави і права ім. В.М.Корецького. - К., 2003. - 16 с.
11. Фурса С. Нотаріальна процедура та правосвідомість [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pravoznavec.com.ua/>
12. Фурса С.Я. Нотаріальний процес: Теоретичні основи./ С.Я. Фурса – К.: Істина, 2002. –320 с.

УДК 342.9(477)

ШАТКОВСЬКИЙ Я.М.,

Інститут законодавства Верховної Ради України,
завідуючий сектором кодифікаційних робіт, к.ю.н.

КОДИФІКАЦІЯ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ – КРОК ДО РЕАЛІЗАЦІЇ РЕПРОДУКТИВНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН

Анотація. У статті розглянуто питання нормативно-правового забезпечення реалізації репродуктивних прав у системі охорони здоров'я в Україні та реалії сьогодення у реалізації зазначених прав. Особливу увагу приділено питанням кодифікації нормативно-правової бази охорони здоров'я.

Ключові слова: Конституція, охорона здоров'я, репродуктивні права, реалізація, гарантії, кодифікація, державна політика, державна стратегія.